

Învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar și voluntariatul pe teritoriul Europei: reflecții asupra rapoartelor naționale Octombrie 2011

Nick Ockenden (IVR)

1. Introducere: rapoartele naționale

Unul din rezultatele principale ale proiectului VALUE a fost realizarea unei serii de rapoarte naționale. Fiecare țară parteneră¹ a realizat un proiect în care a descris natura și dimensiunea colaborării dintre învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar și organizațiile care implică și sprijină voluntariatul, incluzând exemple de bune practici, dar și provocările întâlnite.

Acest rezumat se bazează pe rapoartele naționale din 12 țări europene, alcătuite între sfârșitul lui 2009 și vara lui 2011². Urmează unui rezumat intermediar care a fost publicat la mijlocul perioadei de desfășurare a proiectului, în aprilie 2010. Informațiile din acest raport nu sunt exhaustive și intenționează să schițeze doar o imagine de ansamblu a temelor emergente.; pentru informații suplimentare, rapoartele complete pot fi citite la www.valuenetwork.org.uk. De asemenea, ar trebui să menționăm că datele din rezumat se bazează doar pe informațiile incluse în rapoartele naționale, care au fost alcătuite individual de către partenerii implicați; referințe complete se găsesc individual, în rapoartele naționale.

2. Situația în Europa

Pentru a descrie diversitatea interacțiunilor între învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar și organizațiile de voluntariat din Europa, au fost dezvoltate trei modele. Acestea prezintă spectrul interacțiunilor de la gradul cel mai mic la cel mai mare. Modelele nu sugerează că o situație ar fi mai bună decât alta dar demonstrează că practicile diferă de la caz la caz. Fiecare model prezintă un grup de țări care se potrivesc cel mai bine modelului respectiv. Unele țări, însă, pot fi plasate într-un model, dar au elemente comune altuia, astfel că, uneori, granița dintre modele poate fi estompată. Fiecare model va fi discutat pe rând, fiind prezentate trăsăturile principale. De asemenea, există un grad mare de diversitate în cadrul fiecărui model.

¹ Cu excepția Belgiei (CEV – Centrul european de voluntariat și EUCEN – Rețeaua de educație universitară continuă, care s-au implicat ca și parteneri de diseminare și de aceea nu li s-a cerut realizarea unui raport). Toate rapoartele naționale pot fi descărcate de pe Internet, în mai multe limbi, de la adresa www.valuenetwork.org.uk

² Austria (2009), Germania (2010), Italia (2009), Olanda (2010), Ungaria (2011), Polonia (2009), România (2011), Slovacia (2009), Slovenia (2010), Turcia (2010) și Marea Britanie (2009).

3. Primul model: un grad ridicat de interacțiune

3.1 Descriere

Acest model include țări precum Marea Britanie, Germania, Olanda și Spania, unde au fost observate repetate exemple de interacțiune. Acestea includ universități care oferă acreditare pentru angajații organizațiilor voluntare și pentru voluntarii acestora. De exemplu, în Marea Britanie, un studiu efectuat de Universitatea din Liverpool a arătat faptul că 23 din cele 128 universități ale țării oferă un tip specific de acreditare pentru personalul sau voluntarii din organizațiile de voluntariat.

Interacțiunea se poate dezvolta și la nivel individual. În Marea Britanie, universitățile au un grad mare de autonomie în încercarea de a-și dezvolta propria-și strategie de abordare. Într-un caz, aceasta a condus la un parteneriat inovativ între Universitatea din Liverpool și Național Trust³. De exemplu, personalul universitar susține cursuri și prezentări pentru public și voluntari, despre istoria și arhitectura conacului Speke Hall, o proprietate a Național Trust. La rândul lor, voluntarii aplică cunoștințele dobândite în timpul rolului lor de voluntar, de exemplu cel de ghid. Universitatea oferă și un program de acreditare pentru voluntari prin Premiul pentru Dezvoltare Personală și Profesională.

Și Spania se concentrează asupra formării voluntarilor, prin intermediul unor cursuri universitare, ca acelea special create de către voluntari pentru voluntari. O astfel de abordare a fost dezvoltată în Germania, unde 50 de instituții din toată țara oferă o formă sau alta de învățare pe tot parcursul vieții. De exemplu, proiectul UNIAKTIV al Universității din Duisberg-Essen a creat peste 300 de oportunități pentru studenții ONG-urilor locale (contribuind inclusiv la dezvoltarea strategiilor de marketing și la administrarea acestora).

3.2 Trăsături caracteristice

Voluntariatul este o activitate răspândită în Germania, Spania și Marea Britanie. În Anglia, de exemplu, studiile arată că aproximativ 40% din populație lucrează ca și voluntar cel puțin o dată pe an prin intermediul unui grup, a unui club sau a unei organizații, în timp ce, în 2008, 34% din populația germană a activat ca și voluntari. Aceste informații pot fi asociate unei istorii îndelungate de voluntariat, precum și unei tendințe de profesionalizare a acestui sector, cel mai ușor de observat prin creșterea numărului de personal angajat în acest sector. În aceste țări, voluntariatul este și bine văzut și prețuit de către puterile guvernamentale. În Olanda, de exemplu, guvernul sponsorizează Național Compliment, un premiu anual pentru cel mai bun program de voluntariat. Guvernele pot de asemenea să urmărească conexiunea între voluntariat și angajabilitate, un element care a devenit din ce în ce mai relevant după răspândirea recesiunii la nivel global, măsurilor de contracarare a acesteia și de reducere a cheltuielilor publice. Cu mult înainte de recesiune, Spania a rulat un program de re-calificare a șomerilor, în timp ce în Olanda, guvernul a colaborat

³ (n. t.) Organizație de caritate fondată în 1895 care militează pentru protejarea spațiilor de importanță istorică în Marea Britanie

cu sectorul de voluntariat pentru a sprijini programul VPL (Validation of Prior Learning⁴) de la începutul crizei economice în 2008. Deși acest program poate aduce beneficii celor implicați, există unele îngrijorări că evidențierea elementului vocațional al învățării pe tot parcursul vieții poate dăuna procesului educațional prin activități recreative (leisure learning).

În timp ce învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar și voluntariatul pot fi strâns legate, problemele financiare și structurale continuă să reprezinte provocări serioase. Acest fapt este o realitate în Marea Britanie, unde schimbările recente de politici publice au dus la majorarea taxelor suportate de cei care doresc să obțină o diplomă academică, amenințând în mod direct existența programelor de învățare pe tot parcursul vieții în cadrul anumitor universități. Și Germania trece prin provocări extraordinare. Practicile de „service learning”⁵ și învățarea pe tot parcursul vieții tind să se dezvolte într-un cadru rigid care le poate limita abilitatea de a se adapta nevoilor ONG-urilor sau de a include teme ce pot fi relevante.

4. Modelul 2: interacțiune medie

4.1 Descriere

Acest model include țări precum Austria, Italia și Slovacia. În fiecare caz, există un anumit grad de interacțiune între universități și organizațiile de voluntariat, deși marea parte tinde să se concentreze pe voluntariatul studenților în anumite organizații de voluntariat. Există, însă, și alte exemple interesante care depășesc modelul de voluntariat studențesc. În Italia, de exemplu, voluntarii și personalul organizațiilor de voluntariat sunt invitați în universități pentru a informa studenții în legătură cu activitățile lor. De asemenea au existat exemple de cercetare comună între universități și organizații de voluntariat. În Austria, are loc un alt fel de interacțiune, și anume formarea oferită de universități pentru coordonatorii de voluntari.

4.2 Elemente caracteristice

În aceste țări, voluntariatul poate fi o activitate răspândită, cum este în Austria (44%) și Slovacia (33%). În Italia, unde voluntariatul înregistrează un nivel mai scăzut de participare, acesta este în creștere: numărul de organizații de voluntariat – deși aceasta nu este în mod necesar egal cu numărul de voluntari – a crescut cu 152% între 1995 și 2003. Această evoluție a avut loc în contextul unui suport guvernamental pentru voluntariat și a unei legislații favorabile dezvoltării sale. În Slovacia, un astfel de sprijin se concentrează cu precădere asupra tinerilor voluntari precum și asupra voluntariatului efectuat de către șomeri, în timp ce legea cadru a voluntariatului în Italia a oferit o definiție și un set de principii la care sectorul acesta poate adera.

⁴ (n. t.) Validarea învățării anterioare

⁵ O metodă de predare care combină educația formală aplicată direct în servicii asociate comunității; educație prin angajament social

Învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar este de cele mai multe ori prezentă și câteodată bine înrădăcinată în aceste țări. Deseori, însă, aceasta se limitează la câteva sectoare, cum ar fi educația și consilierea, în Slovacia, iar gradul de acceptare rămâne restrâns, cum ar fi de exemplu în Italia unde doar 6% din populație a participat la programe de învățare pe tot parcursul vieții în 2005. Guvernele acestor țări pot însă să sprijine dezvoltarea învățării pe tot parcursul vieții la nivel universitar. Acest lucru este probabil cel mai evident în Austria, unde s-a format o strategie națională a învățării pe tot parcursul vieții și un Grup austriac pentru Educația Târzie. În ciuda gradului scăzut de acceptare, Italia are și ea un grup de învățare pe tot parcursul vieții pentru a optimiza coordonarea și dezvoltarea unui sistem național și regional de învățare pe tot parcursul vieții la nivel universitar.

Colaborarea dintre sectoare, însă, tinde să fie limitată. În mod similar, se cunosc prea puțin avantajele educaționale ale voluntariatului. Deși există unele bune practici în aceste țări, acestea variază semnificativ de la o regiune la alta.

5. Modelul 3: interacțiune limitată

5.1 Descriere

Acest model se referă la Polonia, Slovenia, România, Ungaria și Turcia. În aceste țări găsim o interacțiune limitată sau chiar absentă între universități și organizațiile de voluntariat. Puțina interacțiune care există este limitată la voluntariatul studentesc, cum ar fi stagiile de practică. Acestea pot fi elemente obligatorii ale unor cursuri, cum ar fi cel de Serviciu public din Turcia, la care, într-un semestru, studenții trebuie să lucreze 28 de ore ca și voluntari într-un ONG. În mod asemănător, unele cursuri în universitățile slovene le solicită studenților să efectueze un stagiu de practică în domeniul lor de studiu, pe o durată între o lună de zile și trei luni, înainte de a absolvi⁶. În alte cazuri, există cazuri de voluntariat neobligatoriu, cum este cel al studenților de la Universitatea Karoly Robert care promovează și organizează donații de sânge pentru Crucea Roșie ungară; sau inițiativa „Add tovabb” („Dă mai departe”) care plasează studenții Universității ELTE din Budapesta în organizații care sprijină și colaborează cu tinerii.

Există, însă, și unele exemple de interacțiuni care se extind dincolo de voluntariatul studentesc, deși acestea rămân restrânse și sunt deseori cazuri izolate. Cursuri despre sectorul de voluntariat au loc în Turcia, de exemplu, cursul despre „Organizațiile non-guvernamentale” de la Universitatea Sakaraya. Și în Polonia găsim un exemplu interesant de interacțiune prin cele 16 parteneriate între universități și organizația Universities of the Third Age dedicată educației persoanelor de vârstă a treia. Aceasta poate conduce, de exemplu, la acreditarea voluntariatului. Personalul de la Universitatea din Varșovia activează

⁶ Această activitate nu întrunește condiția de bază a voluntariatului, și anume o activitate efectuată de o persoană din proprie inițiativă – dacă voluntariatul este o componentă obligatorie a unui curs academic atunci acesta devine o activitate coercitivă.

voluntar în acest program, ținând prelegeri și cursuri, sub coordonarea Asociației Centrelor de Voluntariat din oraș.

Aceste țări au fost asociate acestui model datorită unei înțelegeri limitate de către grupurile implicate, a legăturii între învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar și activitatea de voluntar; după cum am menționat mai sus, datele pe care le avem sugerează că interacțiunea este limitată, dar în unele cazuri lipsa cunoștințelor necesare referitoare la ce activități sunt îndeplinite poate demonstra lipsa de dovezi și nu neapărat lipsa de activitate.

5.2 Trăsături caracteristice

Aceste țări tind să arate un nivel mai scăzut de activități de voluntariat (de exemplu, 10% în Polonia, 11% în Ungaria și 14% în România) și o istorie relativ recentă în activitățile de voluntariat (de exemplu, voluntariatul în forma sa modernă a apărut în aceste țări după 1989). Aceste date pot însemna că voluntariatul ca și activitate este mai puțin înglobată în societate și că avantajele acestei activități nu sunt bine înțelese sau nu sunt apreciate. De asemenea, se pare că voluntariatul se desfășoară într-un mediu în care nu se bucură de sprijin legislativ consistent. Există, însă, un sentiment că în anumite condiții situația s-ar putea schimba. În Turcia, de exemplu, se pare că populația tânără apreciază din ce în ce mai mult avantajele personale ale voluntariatului și că se arată tot mai interesată să se implice. În mod similar, în Polonia, Activităților în Folosul Comunității și Voluntariatul (2003) poate fi un indicator al dezvoltării unui mediu favorabil. În final, în România, infrastructura voluntariatului s-a dezvoltat foarte repede în ultimii ani de la primul centru de voluntari lansat în 2001 până la rețeaua națională de 15 centre existentă în prezent.

În timp ce sectorul educațional oferă o gamă largă de oportunități pentru educația adulților și instruirea vocațională, se pare că nu a fost întotdeauna apreciat în contextul învățării pe tot parcursul vieții. Este foarte posibil însă ca situația să se schimbe, cu dezvoltarea unui număr tot mai mare de sisteme care recunosc studiile anterioare. În Slovenia, procesul Bologna a fost descris ca fiind un catalizator conducând la același tip de recunoaștere în 2004. Participarea în educația adulților, însă, poate rămâne la un nivel scăzut, cu mai puțin de 2% din adulții cu vârstele între 25 și 64 de ani luând parte în învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar.

6. Factorii care influențează nivelul de interacțiune

Analiza Rapoartelor Naționale a evidențiat o suită de factori care par să influențeze nivelul de interacțiune între învățarea pe tot parcursul vieții la nivel universitar și voluntariatul. Printre aceștia se numără:

- Popularitatea voluntariatului. Acest aspect include nivelul de participare publică în acțiunile de voluntariat⁷ și în ce măsură s-a bucurat de sprijinul guvernului. Acele țări în care atât participarea și sprijinul acordat organizațiilor de voluntariat au fost ridicate au avut tendința de a arăta un nivel mai ridicat de interacțiune. De asemenea factorii istorici și culturali joacă un rol important în acest context. Fostele țări comuniste din Europa de est au de cele mai multe ori o istorie de „voluntariat cu forța” în care oamenii erau obligați să petreacă o zi pe săptămână muncind voluntar pentru binele statului. În multe situații acest trecut a condus la o atitudine de neîncredere față de voluntariat. În plus, acest bagaj înseamnă de cele mai multe ori că activitatea de voluntar nu are o istorie atât de îndelungată ca în alte țări și deseori îi lipsește o infrastructură de sprijin bine încheată.
- Felul în care a fost înțeleasă legătura dintre voluntariat și învățare, de către guverne, organizații și populație. Unde această legătură a fost înțeleasă, probabil datorită legăturii dintre voluntariat și angajabilitate, s-au observat nivele mai ridicate de interacțiune.
- Entuziasmul, interesul și angajamentul față de voluntariat în universități. Într-o anumită măsură, în oricare dintre țările cu un nivel ridicat de interacțiune, succesul poate fi atribuit acțiunilor membrilor personalului universitar care a colaborat cu sectorul de voluntariat datorită propriilor interese și convingeri.
- Măsura în care universitățile și organizațiile de voluntariat au fost conștiente unele de celelalte. În cazurile în care un sector nu a fost conștient de activitățile celuilalt, sau cum să le acceseze, interacțiunea a rămas limitată.
- Nivelul de finanțare. Acesta a rămas motivul cel mai răspândit în toate țările, ceea ce a fost și mai exacerbat de recesiune, de măsurile de recuperare și reducerea cheltuielilor publice. Aceste măsuri au afectat chiar și țările unde nivelul de interacțiune este unul ridicat. Anumite țări au fost lovite mai serios de recesiune și consecințele sale.

⁷ Procentajul de participare nu poate fi comparat direct între țări datorită diferenței de metodologie și a felului în care întrebarea relevantă a fost pusă, dar poate indica unele diferențe generale